

مقدمه

در این مقاله، واژه اطلاع‌رسانی که اکنون در زبان فارسی بیش از هر زمان دیگری رایج و متداول شده است، مورد بحث و بررسی قرار گرفته و سعی بر این بوده است که هدفهای اطلاع‌رسانی در ایران توصیف و تبیین شود. بحث اصلی این مقاله بر پایه دیدگاههایی استوار است که اصولاً در کمیسیون اطلاع‌رسانی پیرامون اطلاعات و آگاه‌سازی جامعه علمی وجود دارد.

مفهوم اطلاعات و اطلاع‌رسانی

مفهوم کلی اطلاعات شامل چند جنبه مختلف است: اول، به عنوان یک سیگنال الکترونیکی یا نوری به همان ترتیب که در تئوری ارتباطات مورد استفاده قرار می‌گیرد؛ دوم، به عنوان اطلاعات قابل اجرا بر روی کامپیوتر که به فرم دیجیتالی است؛ سوم، به عنوان جریانی که از طریق رسانه‌های چاپی، تلویزیون و سایر سیستم‌های اطلاعات بصری به طور انبوه انتقال می‌یابد و یا مخابره می‌شود و سرانجام، به عنوان دانش و داده‌هایی که مبنای قضاوت و تصمیم‌گیریهای ما را تشکیل می‌دهند.

باتوجه به این هدفها، اطلاعات را به عنوان مجموعه آثاری تعریف می‌کنیم که افراد انسانی در مناسبات متقابل خود با محیط پیرامون تولید، پردازش، مخابره و استفاده می‌کنند.

اطلاعات را می‌توان به عنوان یک منبع [۱] به حساب آورد یعنی به عنوان منبع سوم در کنار مواد خام و انرژی، برای نمونه، کنترل کامپیوتری ترافیک می‌تواند همان نتایجی را به دست دهد که تعریض خیابانها، زیرا این نوع کنترل نیز عبور تعداد بیشتری از اتومبیلها را امکان‌پذیر می‌سازد [۲]. همچنین سیستم‌های اطلاعات پزشکی در حالی که زمان انتظار بیماران را در بیمارستانها کاهش می‌دهند، می‌توانند تأثیر واقعی در افزایش تعداد پزشکان و تختهای بیمارستانی داشته باشند. اطلاعات می‌تواند در تجهیزات کارخانه‌ها و توزیع امکانات موجب صرفه‌جویی شود. بدینسان، اطلاعات همان نقش منابع انرژی یا مواد خام را ایفا می‌کند.

به این ترتیب، اطلاع‌رسانی به جامعه را می‌توان به عنوان تمام فعالیتهای انسانی که با استفاده هوشمندانه از اطلاعات به عنوان یک منبع سوم سر و کار دارد، تعریف کرد. با این تعریف، می‌بینیم که اطلاع‌رسانی گستره وسیعی از فعالیتهای را دربر می‌گیرد و از این روبرو طور طبیعی بحث اطلاع‌رسانی را باید از طریق رسانه‌های سخن‌پراکنی، نشر، مطبوعات و اطلاعات بصری پی گرفت.

اهمیت و ضرورت آگاه‌سازی جامعه

بدون اطلاع‌رسانی، در مواردی که موازین معمول و متعارف سنتی نارسایی و عدم موفقیت خود را به ثبوت رسانیده است، پیشرفت

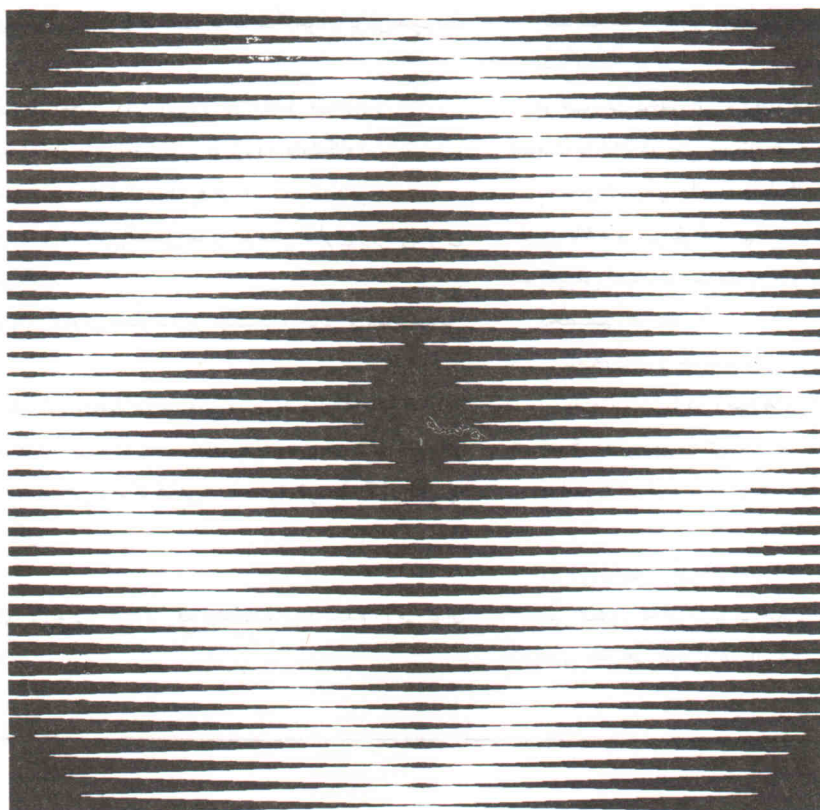
اهمیت اطلاعات و خطوط اساسی سیاستهای اطلاع‌رسانی

جعفر مهران

دانشیار

بخش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

دانشگاه شیراز

افزون تر جامعه با توجه به مسائل پیچیده و چند جانبه امکان پذیر نخواهد بود. لذا، باید سطح آگاهیهای جامعه را افزایش داد. در دوره ای که بر ضرورت انجام تحقیقات علمی تأکید می شود، ناگزیر باید اطلاع رسانی را از نقطه ها به خطوط و از خطوط به عرصه ها و سطوح توسعه داد و بدین ترتیب، شبکه ای از اطلاعات و آگاهیها را تدارک دید. در رشته صنعت، هدف دولت باید کاهش هزینه ها، مواد و انرژی، برطرف کردن بی فایده گی، و تقویت صلاحیت و شایستگی و نیز در زندگی اجتماعی، هدف باید برقراری یک سیستم معقول و بالا بردن کارایی و سودمندی فعالیتهای جامعه باشد.

به طور خلاصه، باید استاندارد و سطح زندگی مردم را بالا برد و ساختار صنعتی خود را اصلاح نمود و ترقی داد. با اطلاع رسانی به حوزه هایی که از آنها یاد شد، به طور همزمان می توان قیمتتها را تثبیت کرد و به یک رشد اقتصادی پیوسته و منظم نایل آمد. البته، این فقط یکی از موارد است؛ اهمیت اساسی و اصولی اطلاع رسانی آن است که شناخت جامعه ای را که به طور مداوم در حال توسعه است، امکان پذیر می سازد ضمن آنکه، اطلاع رسانی به جامعه رفاه مردم را افزایش می دهد. این روش، هر چند که ممکن است تا حدودی فلسفی به نظر برسد اما در عین حال، روشی پسندیده و معقول به شمار می آید.

حال توسعه به بهترین وجه ممکن صورت پذیرد. ۴- اصل چهارم، توسعه منابع اطلاعاتی جمهوری اسلامی ایران است. آنچه امروز به چشم می خورد این واقعیت است که واردات اطلاعاتی جمهوری اسلامی ایران چه به صورت مواد چاپی و چه از طریق پایگاههای اطلاعاتی «آن لاین» [۳] بیش از صادرات آن است. در سالهای آتی، باید با تلاش سازمانهای اطلاع رسانی کشور، و توسعه منابع اطلاعاتی، سرمایه گذارهای مناسب دولتی و تولید فرآورده های اطلاعاتی با این هدف که اطلاعات به عنوان یک منبع ملی ارزش یکسانی با مواد و انرژی دارد، بتوانیم میان تجارت اطلاعات حالت تعادل برقرار کنیم.

دهه '۱۳۷۰ و چالش برای اطلاع رسانی

در دهه ۱۳۷۰، وضعیت متغیر قیمت گذاری نفت و سیاستهای ملی و بین المللی را باید به طور مداوم مورد توجه قرار داد. در این دهه، توجه خاص به یک قطبی شدن سیاست بین المللی، محدودیت بیشتر امکانات و منابع، تقاضای روزافزون مردم به افزایش سطح کیفی زندگی و توجه به ساختار جمعیت جوان کشور اهمیت قابل توجهی دارد. در این زمینه، باید هدفهای همه جانبه کشور را شناخت و سیاستهای

اطلاعات را به عنوان مجموعه آثاری تعریف می کنیم که افراد انسانی در مناسبات متقابل خود با محیط پیرامون تولید، پردازش، مخابره و استفاده می کنند

اطلاع رسانی را براساس آن بنیان نهاد.

همکاری در زمینه 'اطلاع رسانی با کشورهای پیشرفته

در دهه ۱۳۷۰، یکی از چالشهای جمهوری اسلامی ایران باید معطوف به این مهم باشد که تقویت، بهبود و احراز صلاحیت فنی و حرفه ای کشور با همکاری نیروهای متخصص داخلی صورت پذیرد، اما در عین حال دولت ایران باید راههای توسعه تکنولوژی پیشرفته را با همکاری کشورهای صنعتی نیز جستجو کند. انجام فعالیتهای تحقیقاتی مشترک با کشورهای صنعتی پیرامون تکنولوژیهای اطلاعاتی، به ویژه در حوزه تکنولوژی کامپیوتر باید در رأس برنامه های دولت قرار گیرد. مشارکت جمهوری اسلامی ایران در این پروژه های تحقیقاتی از مهم ترین همکاریهای بین المللی در امر اطلاع رسانی خواهد بود.

پایگاهها و شبکه های اطلاعاتی

در حال حاضر، کشورهای پیشرفته، اطلاعات را به عنوان منبعی تلقی می کنند که با مواد غذایی، مواد خام و انرژی برابری می کند. برای اینکه اطلاعات به عنوان یک منبع به حساب بیاید لازم است که اطلاعات در پایگاههای اطلاعاتی جامع گردآوری شود. در این رابطه، ضرورت

خطوط اساسی سیاست اطلاع رسانی

۱- بهبود رفاه حال مردم از طریق اطلاع رسانی به جامعه، نخستین و مهم ترین اصل این سیاست گذاری است. مفهوم این عبارت آن است که اطلاع رسانی با هدف نیل به یک سطح زندگی بالاتر می تواند مردم را نسبت به حفظ نیروی زندگی و تأمین رفاه عمومی مطمئن تر سازد.

۲- اصل دوم، مربوط به تکنولوژی پیشرفته است. برای کشورهای چون جمهوری اسلامی ایران که ساختار صنعتی توسعه یافته ای ندارند، ضروری است که در زمینه توسعه تکنولوژی پیشرفته گامهای اساسی بردارند تا بتوانند همکاریهای خود را در سطح بین المللی قوی تر و امنیت اقتصادی را مستحکم تر سازند.

۳- اصل سوم، مسأله اعتبار است که از همکاریهای بین المللی ناشی می شود.

در این زمینه، استفاده کامل از تکنولوژیهای اطلاعاتی و نیز ارتباطات ماهواره ای بسیار ضروری است. علاوه بر آن، پی گرفت سیاست فعلی دولت در جهت همکاری با کشورهای در حال توسعه امری است پسندیده و باید تلاش کرد تا همکاری با کشورهای در

دارد که با سازماندهی داده‌ها در پایگاههای اطلاعاتی، اطلاعات را مورد استفاده جهانی قرار داد. علاوه بر مراکز اطلاع رسانی تخصصی وابسته به وزارتخانه‌ها، سه مرکز مهم خدمات اطلاعاتی یعنی مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، کتابخانه منطقه ای علوم و تکنولوژی شیراز و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، در این زمینه رسالت عمده‌ای برعهده دارند.

همکاری با کشورهای درحال توسعه

جدای از کمکهای مالی و فنی، این آگاهی به طور کامل وجود دارد که کشورهای درحال توسعه به اطلاعات و اطلاع رسانی جامعه نیازهای روزافزونی دارند و بنابراین، باید پذیرفت که این رشته می‌تواند نقش عمده‌ای در همکاریهای جمهوری اسلامی با کشورهای در حال توسعه ایفا کند. در زمینه آماده سازی اطلاعات برای تربیت متخصصان باید به تلاش پیگیری دست زد، و دولت باید داوطلبان واجد شرایط را از کشورهای درحال توسعه پذیرفته و در تأسیس مؤسسات اطلاع رسانی این کشورها پیشقدم باشد. یکی از موانع اطلاع رسانی کشورهای درحال توسعه این است که زبانهای بومی این کشورها در سیستم‌های کنونی آماده سازی اطلاعات، قابل اجرا

تکنولوژی و نیز بازاریابی برای فرآورده‌های کشور به تلاش جدی دست زد. جمهوری اسلامی ایران باید کوششهای بازاریابی خود را به کشورهای همجوار و منطقه و نیز همه کشورهای درحال توسعه هدایت کرده و تأسیس پایشگاهها و کارخانه در این کشورها را مورد مطالعه قرار دهد. برای جلوگیری از برخورد و احتمال بروز اختلافات غیرضروری با صنایع کشورهای پیشرفته، این عمل باید باتوجه به اطلاعات و آگاهیهای دقیق صورت پذیرد. برای اجتناب از برخورد، نه تنها باید همکاری ما با کشورهای دیگر ادامه پیدا کند. بلکه ناگزیر باید مناسبات شایسته‌ای را نیز در بازارهای بین‌المللی به وجود آورد.

برای مشارکت در اطلاعات جهانی چندین پیش شرط لازم وجود دارد؛ نخستین آن عبارت است از یک سیاست مثبت شناخت بین‌المللی و حفظ موازنه بازرگانی. دوم، باید با کشورهای پیشرفته در رشته‌های مختلف فعالیتهای صنعتی مورد نیاز، دریافت قطعات و مواد و نیز فعالیتهای مشترک تحقیق و توسعه همکاری کرد. سوم، باید همکاری با کشورهای منطقه و به طور کلی کشورهای درحال توسعه را که زمینه‌های مناسبی برای فعالیتهای همه‌جانبه دارند، پس از کسب اطلاعات درست و تحلیل و ارزیابی دقیق این اطلاعات، در اولویت سیاستهای خارجی خود قرار داد.

اطلاع رسانی گسترده وسیعی از فعالیتهای را دربرمی‌گیرد و از این رو به طور طبیعی بحث اطلاع رسانی را باید از طریق رسانه‌های سخن پراکنی، نشر، مطبوعات و اطلاعات بصری پی گرفت.

اطلاع رسانی و غلبه بر کمبودها و نارساییها نیروی زندگی و آسایش

برای نیل به هدفهای ملی در دهه ۱۳۷۰، حضور فعال در بخش اقتصادی برای مواجهه با تغییرات حاصل در ساختار صنعتی و تثبیت شرایط اشتغال اهمیت فراوان دارد. اطلاع رسانی به حوزه‌های صنعتی و اداری که به منزله شریانهای اقتصادی جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌شوند باید عملی شود. علاوه بر این قبیل کوششها، باید در زمینه پیشرفت مداوم جمعیت جوان کشور که اکثریت جمعیت کشور را شامل می‌شود، تدابیر لازم را به عمل آورد.

نیروی زندگی یک ملت را زمانی می‌توان حفظ کرد که از یک سو، مردم جامعه یک زندگی نسبتاً راحت داشته باشند و از سوی دیگر، در جامعه برای فعالیتهای مردم امکانات کافی موجود باشد. به این ترتیب، ما نیروی زندگی و آسایش را به موضوع اطلاع رسانی مربوط می‌دانیم.

کشاورزی و صنعت شیلات

کشاورزی و صنعت شیلات در تغذیه و تأمین مواد پروتئینی مردم، از صنایع ضروری کشور هستند. متأسفانه، تولید این فعالیتهای - هم در

نیست. زبان فارسی کاملاً متفاوت از زبانهای اروپایی است، با این حال مراکز اطلاع رسانی جمهوری اسلامی ایران سیستم‌های اطلاع رسانی خود را پایه ریزی کرده و دولت با استفاده از این موقعیت ممتاز می‌تواند در زمینه تأمین نیازهای داده‌پردازی و راه‌اندازی تکنولوژی آماده سازی اطلاعات برای کشورهای درحال توسعه اقدام کند.

سرانجام، جمهوری اسلامی ایران می‌تواند از تکنولوژی نرم‌افزاری که در داخل کشور طراحی و برنامه‌نویسی می‌شود برای عملیات مؤثر کتابداری، مراقبتهای بهداشتی، صنایع، بانکداری و مؤسسات آموزشی و تحقیقاتی کشورهای درحال توسعه حداکثر استفاده ممکن را به عمل آورد. در شرایط امروزی، استفاده از این تکنولوژی در برنامه ریزی و راه‌اندازی یک سیستم اجتماعی جامع به پیشرفت فرهنگی کشورهای درحال توسعه کمک شایان توجهی خواهد کرد.

توسعه جهانی اطلاعات

از طریق بازار بالقوه‌ای که برای انواع مختلف فرآورده‌ها و منابع طبیعی ایران، و بویژه نفت و گاز وجود دارد باید در ایجاد و گسترش

کردن خط تولید بهره فراوان برده است. با این حال، جو اقتصادی دهه ۱۳۷۰، جوی دشوار است و شایستگی بیشتری را در حفظ و توسعه بازارهای ملی و بین‌المللی ایجاب می‌کند. با یک برنامه ریزی صحیح باید فرآورده‌ها و تکنولوژیهای جدید را توسعه و هزینه‌های تولید را کاهش داد، و مواد خام مورد نیاز را به دست آورد. همزمان با آن، باید تلاش کرد تا فعالیتهای تولیدی در رشته‌هایی را که بهره‌وری کمتری داشته‌اند، اصلاح کرد. برای نمونه، در رشته طراحی، توسعه تکنولوژی طراحی به کمک کامپیوتر [۴] بهره‌وری را در بالاترین سطح ممکن قرار می‌دهد. تکنولوژی طراحی به کمک کامپیوتر، قادر است محاسباتی را که برای تحلیل ساختار و مدیریت داده‌های مختلف لازم است به آسانی انجام دهد. در عین حال، این تکنولوژی می‌تواند ترتیب، فرم و ترکیب الگوها را مشخص سازد.

همچنین، سطح بهره‌وری صنایع را می‌توان با توسعه تکنولوژی صنعتی به کمک کامپیوتر و با کاربرد رباتهای هوشمند افزایش داد. مراحل تولید مانند آماده‌سازی، ساخت، اندازه‌گیری، بازرسی و نقاشی و رنگ کاری را می‌توان با استفاده از رباتها مطابق اصول معین درآورد. ضمن آنکه، از رباتها می‌توان در ماشینی کردن تولید کالاهای مختلف به تعداد کم - که انجام آن با بهره‌گیری از تجهیزات ماشینی سنتی دشوار است - استفاده کرد.

سالهای گذشته و هم در حال حاضر و بویژه باتوجه به رشد جمعیت - در سطح بسیار پایینی قرار داشته و تعداد افرادی هم که در این صنایع به کار اشتغال دارند رو به کاهش گذاشته است. در این دوره، نوآوریهای تکنولوژیکی در مقیاس کم و آن هم به صورت توسعه نیافته رسوخ پیدا کرده است. این مورد را با ارائه یک مثال به طور وضوح شرح می‌دهیم: گران‌ترین برنج دنیا در ایران کشت می‌شود و هرچند که برنج غذای اکثریت مردم ایران را تشکیل می‌دهد، در سطح جهان بیشترین قیمت را به خود اختصاص داده است. ساده‌ترین راهی که به تهیه برنج ارزان قیمت می‌انجامد، وارد کردن برنج از کشورهای جنوب شرقی آسیاست. اما، به منظور حمایت از صنعت کشاورزی داخلی لازم است که محدودیتهایی را برای واردات مواد غذایی اعمال کرد. این حالت، مصرف کنندگان برنج را در یک وضعیت دشوار قرار می‌دهد، لیکن باید پذیرفت که این یک مسأله ملی است و باید آنرا با استفاده از اطلاعات و افزایش سطح آگاهیهای برنجکاران و مردم حل کرد. آگاه‌سازی جامعه باید هزینه‌های تولید مواد غذایی را کاهش دهد و عرضه را به حالت موازنه درآورد. هم‌اکنون، در زمینه تولیدات کشاورزی و نیز فرآورده‌های لبنی، سیستم‌های جمع‌آوری و انتقال خودکار و نیز سیستم تغذیه خودکار تا حدودی راه‌اندازی شده است. با این همه، سطوح بهره‌وری در کشاورزی را می‌توان در آینده با سیستماتیک کردن

برای اینکه اطلاعات به عنوان يك منبع به حساب بیاید لازم است که اطلاعات جامع گردآوری شوند. در این رابطه، ضرورت دارد که با سازماندهی داده‌ها در پایگاههای اطلاعاتی، اطلاعات را مورد استفاده جهانی قرار داد.

توزیع

سیستم بازاریابی در ایران از مرحله تولید تا مصرف، دارای کمترین میزان پیشرفت و توسعه است. از یک طرف، تعداد زیاد مرحله‌ای که باید در توزیع کالاها طی شود و از طرف دیگر انبوه خرده‌فروشان با شعاع عملیات محدود، مانع از ماشینی کردن و ایجاد حالت موازنه میان تولید و مصرف می‌شود. در دهه ۱۳۷۰، افزایش کارایی در این رشته باتوجه به اجرای برنامه پنجساله دوم اهمیت خاصی داشته و کامپیوتری کردن همه فعالیتهای صنعتی، مالی و عمده‌فروشی غیرقابل اجتناب است. بدین ترتیب، می‌توان امیدوار شد که میان بازارهای تولید و مصرف ارتباط مستقیم برقرار شده و یک سیستم توزیع جدید که منجر به افزایش سطح تولید می‌شود، به وجود می‌آید.

مدیریت دولتی

اگرچه کامپیوتر در مدیریت دولتی کاربرد بسیار دارد اما با این حال، کامپیوتری کردن مدیریت دولتی در مقایسه با کارخانه‌های بزرگ و نیز شرکتهای صنعتی بازرگانی پیشرفت چندانی نداشته است. در ارتباط با جامعه‌ای که هدفش بهبود استانداردهای زندگی باشد،

همه جانبه‌های فعالیتهای قبیل کشت و بذرافشانی خودکار، کنترل خودکار جوجه‌کشی و تخم‌کشی و نظایر آن افزایش داد. آنچه در زمینه کشاورزی گفته شد، در مورد صنعت شیلات نیز مصداق دارد.

صنایع و تشکیلات اقتصادی کوچک

هرچند که کشور ما صنایع بزرگی را که در یک مقیاس ملی فعالیت می‌کنند داراست اما با این حال مؤسسات اقتصادی کوچک بخش مهمی از فعالیتهای تولید کنندگان و سازندگان ایرانی را به خود اختصاص می‌دهند. توسعه منظم این مؤسسات برای پیشرفت اقتصادی ایران ضروری است. انتظار آن است که این مؤسسات از بالاترین سطح کارایی و سوددهی برخوردار باشند، زیرا مؤسسات کوچک اقتصادی می‌توانند ریزپردازنده‌ها را به قیمت مناسب خریداری کنند. استفاده از میکرو کامپیوتر می‌تواند این صنایع را در اتوماسیون و ماشینی کردن فرایندهای تولید و نیز ترقی دادن تکنولوژی، تربیت کارکنان و تقویت توانایی آنان در گردآوری اطلاعات یاری رساند.

از طرف دیگر، بالا بردن سطح بهره‌وری در صنعت اهمیت زیاد دارد. در گذشته، صنعت حتی المقدور از کامپیوتری و سیستماتیک

مدیریت دولتی باید به نیازهای خدماتی روزافزون مردم در حوزه‌هایی مانند پیشگیری از بلایا و سوانح طبیعی، کنترل ترافیک، مسکن، آموزش و پرورش، پزشکی و مراقبتهای بهداشتی پاسخ مناسب بدهد. این کار با کامپیوتری کردن ادارات و تأسیس شبکه‌ای از سیستم اطلاعاتی میان وزارتخانه‌ها و سازمانهای دولتی و پایتخت و استانها امکان پذیر خواهد بود. هم اکنون، ضرورت تأسیس پایگاه اطلاعاتی اداری و استفاده مؤثر از منابع اطلاعاتی بیش از پیش احساس می‌شود. کامپیوتری کردن امور اداری توسط دولت ممکن است این سوءظن را به همراه آورد که حریم اطلاعات اداری محفوظ نمی‌ماند و امنیت اطلاعات به خطر می‌افتد. بنابراین، این موضوع باید مورد توجه دقیق دولت قرار گیرد و راه‌حلهایی لازم برای غلبه بر آن پیش بینی شود.

مراقبتهای بهداشتی

در دهه ۱۳۷۰، باید تلاش کرد تا تفاوتهای منطقه‌ای در کارایی و کیفیت مراقبتهای پزشکی به حداقل برسد. با توجه به نیازهای روزافزونی که به خدمات درمانی و دارویی احساس می‌شود، دولت و بخش خصوصی باید پیرامون هزینه‌های روبه رشد مسائل پزشکی سرمایه‌گذاری کنند. توسعه یک سیستم پزشکی برای ایجاد موازنه در

برای تقویت پایه‌های آموزش و پرورش و رسیدن به حد اعتدال باید تلاش کرد تا از کامپیوتر در سطح گسترده‌ای استفاده کرد.

در همین زمینه، کامپیوتری کردن امور دفتری مدارس نیز امری است ممکن. در حال حاضر، هزاران مدرسه در سراسر ایران در سطوح راهنمایی و متوسطه فعالیت می‌کنند. اگر بتوان برای هر یک از این مدارس، کامپیوتری را با اهداف اداری تهیه کرد، تعداد کامپیوترهایی که در مدارس نصب می‌شود روبه افزایش خواهد گذاشت که این افزایش می‌تواند تدریجی باشد. با کامپیوتری شدن مدارس، نه تنها امور دفتری بلکه بسیاری از فعالیتهای آموزشی معلمان و دبیران را می‌توان در جهت ارتقاء سطح علمی دانش‌آموزان، با سرعت و کیفیت بهتری انجام داد.

سیستم‌های اطلاعات اجتماعی

دو وظیفه مهم دولت در دهه ۱۳۷۰ - دهه‌ای که دومین برنامه پنجساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در آن آغاز و به انجام می‌رسد - عبارت است از ارتقاء کیفیت زندگی و تشکیل مجتمع‌های جاذب و جالب توجه. برای عملی شدن این دو امر، توسعه اجتماعی که توانایی لازم برای تأمین نیازهای روبه رشد در زمینه‌های مسکن، ساختارهای شهری، امکانات ترافیکی، مراقبتهای بهداشتی و آموزش و

سه نوع سیستم اجتماعی در حال حاضر وجود دارد: ۱ - سیستم‌های اطلاعاتی، مانند سیستم مراقبتهای پزشکی و آموزش و پرورش. ۲ - سیستم‌های منابع و انرژی، مانند سیستم تهویه، نیروی برق و حفاظت محیط زیست و ۳ - سیستم‌های توزیع و ترافیک

پرورش را دارد ضروری و واجب است. نکته مسلم اینکه اجتماع جدید را نمی‌توان بدون کمک تکنولوژی کامپیوتری به وجود آورد.

سه نوع سیستم اجتماعی

سه نوع سیستم اجتماعی در حال حاضر وجود دارد:

۱- سیستم‌های اطلاعاتی، مانند سیستم مراقبتهای پزشکی و آموزش و پرورش ۲- سیستم‌های منابع و انرژی، مانند سیستم تهویه، نیروی برق و حفاظت محیط زیست و ۳- سیستم‌های توزیع و ترافیک.

هر یک از این سیستم‌ها را می‌توان برحسب رشته و کاربرد آنها تقسیم‌بندی کرد. یکی از این رشته‌ها، مربوط به حوزه‌ای است که مسائل اجتماعی فرد را با استفاده از تکنولوژی کامپیوتر می‌توان حل کرد. سیستم‌های اطلاعات پزشکی، تعلیم و تربیت و پیشگیری از سوانح طبیعی مثالهایی از این حوزه است. مورد دیگر، حوزه‌ای است که کیفیت زندگی را با تهیه اطلاعات مطلوب و ضروری ارتقاء می‌دهد. سیستم‌های دوسویه تلویزیون کابلی [۶] و نیز اطلاع‌رسانی تصویری، نمونه‌های بارزی از این حوزه هستند. این امکان نیز وجود دارد که دو حوزه را با هم ترکیب کرد. برای نمونه، استفاده از سیستم‌های

حوزه مراقبتهای بهداشتی اجتناب‌ناپذیر است. کاربرد تکنولوژی کامپیوتر در حل مسائل پزشکی که ریشه در اعماق جامعه دارد به طور همه جانبه کارساز نخواهد بود. اما وضعیت جاری را با استفاده کامل از سیستم پزشکی الکترونیکی می‌توان به طور مؤثر بهبود بخشید. با توسعه وسایل الکترونیکی در زمینه معالجات پزشکی، اتوماسیون آزمایشهای پزشکی، سیستماتیک کردن مدیریت مؤسسات پزشکی و نیز ساخت پایگاههای اطلاعاتی پزشکی برای استفاده متخصصان، می‌توان به پیشرفتهای سریع در زمینه خدمات پزشکی دست یافت.

آموزش و پرورش

نیاز به توضیح نیست که آموزش و پرورش در ساخت یک جامعه مترقی و مرفه نقش مهمی ایفا می‌کند. باید دید که آموزش و پرورش کشورمان چگونه می‌تواند از تکنولوژیهای الکترونیکی استفاده کند. هدف غایی جمهوری اسلامی ایران در زمینه تعلیم و تربیت آن است که از نظر پرورش و تربیت دانش‌آموزان به یک حد متعادل علمی، فنی و اخلاقی دست یابد. بر این اساس، باید توجه خاصی به آموزش به کمک کامپیوتر [۵] معطوف داشت. در حال حاضر - به استثناء تعدادی از مدارس - چنین سیستمی در آموزش و پرورش ایران متداول نیست، اما

نتیجه گیری

جمهوری اسلامی ایران در حال نایل شدن به توسعه اقتصادی و ارتقاء سطح زندگی مردم ایران است. با این حال، واقعیت آن است که برنامه های دولت تا حد قابل توجهی در زمینه صنعت، آموزش و پرورش، پیشگیری از سوانح طبیعی مانند سیل و زلزله و تأمین مواد غذایی آسیب پذیر است. بخشی از این آسیب پذیری را می توان با اطلاع رسانی و استفاده از تکنولوژیهای اطلاعاتی برطرف کرد. راه اندازی و تأسیس این گونه سیستم ها ضرورت فوری دارد.

در نتیجه گیری این بحث، مایلیم راههایی را که منتهی به آمادگی در برابر سوانح طبیعی مانند زلزله می شود به طور خلاصه بررسی کنیم. اکنون در کشورهای زلزله خیزی مانند ژاپن، تکنولوژی کامپیوتری قادر است شبکه ای از دستگاههای لرزه نگار را در محل های گوناگون و مناسب در سراسر کشور به یکدیگر متصل کند. دستگاههای لرزه نگار می توانند زلزله را پیش بینی و رویداد آن را آشکار سازند و به این ترتیب، سردرگمی مردم به هنگام زلزله را به حداقل برسانند. حال، دولت جمهوری اسلامی ایران نیز با وقوف به استانداردهای ساخت مسکن، برای کاهش خسارات جانی و مالی باید راه اندازی و توسعه چنین سیستمی را با جدیت در رأس و اولویت برنامه های خود قرار دهد. [۷]

برقراری این سیستم، مهارتهایی را در پی دارد که می تواند در ایجاد دیگر سیستم ها برای هدفهای مختلف مورد استفاده قرار گیرد. حاصل این امر می تواند در توسعه آتی سیستم اجتماعی شدیداً مؤثر واقع شود. در نهایت، دولت جمهوری اسلامی ایران هم اکنون با دیگر کشورهای صنعتی و در حال توسعه همکاری می کند. باید دامنه این همکاری را توسعه داد و تا آنجا که ممکن است باید کوشش کرد از برخوردهای غیر ضروری در سطح بین المللی اجتناب شود.

مراجع

- [1] Turner, christopher. Organizing Information, Principles and Practice. London: Clive Bingley, 1988.
- [۲] منظور کنترل هوشمند ترافیک است که هم اکنون ترافیک تعداد قابل توجهی از خیابانهای تهران بدین ترتیب کنترل می شود.
- [3] Online Databases
- [4] Computer - aided Design Technology
- [5] Computer - aided Instruction
- [۶] برای کسب اطلاعات بیشتر پیرامون این مطلب، به مبحث داده های دیداری در مقاله «تکنولوژی پلهای اطلاعاتی» نوشته جعفر مهرداد، نشریه «اطلاع رسانی»، شماره ۲، ۱۳۷۲ مراجعه شود.
- [۷] در این مورد، به مصاحبه رئیس بخش زلزله سنجی مؤسسه ژئوفیزیک دانشگاه تهران با عنوان «شبکه زلزله نگاری کشور باید گسترش یابد» که در روزنامه کیهان ۱۹ آبان ۱۳۷۲، صفحه ۲ به چاپ رسیده است، مراجعه شود.

مسائل مربوط به سیستم های اطلاع رسانی اجتماعی

فهرست تعدادی از مسائل مربوط به توسعه و گسترش سیستم های اطلاعات اجتماعی را که حل آنها ضروری است، می توان به شرح زیر ارائه داد:

در وهله اول، دانستن این نکته ضروری است که اکثر پروژه هایی که در آینده مطرح می شود، شبکه سیستم ها خواهد بود. با این وجود، از سیستم های مشخصی از این نوع در فعالیتهای مربوط به ارتباطات اسمی به میان نمی آید. به دلیل محدودیتهای گوناگون، برخی از سیستم ها اصولاً معرفی نمی شوند و در صورت معرفی نیز از نظر اجراء و عمل بی نهایت دشوار خواهند بود. نمونه ای از این سیستم ها، شبکه سیستم های مراقبت بهداشتی است. نکته دوم این است که پیش از اینکه بتوان سیستم های اطلاعات پزشکی و یا اطلاعات تعلیم و تربیت را به مرحله اجرا درآورد، باید از اطلاعات محرمانه مربوط به افراد به طور جدی حمایت کرد. سوم، واقعیت آن است که بعضی از افراد برای استفاده از سیستم های اطلاعاتی حساسیت نشان می دهند که این امر، مطرح کردن این سیستم ها را تقریباً با اشکال مواجه می سازد.

چگونه می توان بر این مسائل غلبه کرد

برای حل این مسائل چهار راه حل پیشنهاد می شود:

- ۱- برای مطالعه امکان پذیری، باید وقت و بودجه کافی اختصاص داد و قابلیت اجرا یا غیر قابل اجرا بودن سیستم را به طور وضوح مشخص کرد.
- ۲- برنامه ریزی توسعه سیستم بایستی از مراحل آزمایشهای تکنولوژیکی و آزمایش سیستم برخوردار باشد به طوری که وقتی سیستم بخواهد به طور واقعی شروع به کار کند، باید همه نیازهای محلی به قدر کافی در عملیات سیستم انعکاس پیدا کند.
- ۳- در توسعه سیستم - با مشارکت ادارات محلی و شرکتهای خصوصی - ضمن آنکه از دانش و مهارتهای شخصی به طور مؤثر استفاده می شود، دولت باید نقش عمده ای ایفا کند. چنانچه قرار است در توسعه سیستم بیش از دو ارگان دولتی شرکت کند، این امر بایستی طوری سازماندهی شود که این ارگانها بتوانند به طور هماهنگ با یکدیگر همکاری کنند. قسمتی از هزینه توسعه سیستم بهتر است توسط بخش خصوصی و بخش قابل توجه آن به وسیله دولت تأمین شود.
- ۴- در راه اندازی سیستم اجتماعی به بودجه اولیه هنگفتی نیاز خواهد بود و مدت زمانی طول خواهد کشید تا سیستم مقبولیت عام پیدا کند. البته، این واقعیت ممکن است مشارکت بخش خصوصی را در امر سرمایه گذاری با مشکل مواجه سازد. بنابراین، سرمایه گذاری عمومی در مراحل نخستین عملیات سیستم، ضروری است.